

ፕላቲኖ ሱ. ዘ.ቀረፄዊሳኤልዊስ

ԲՐՈՅՆԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԳԻՏԱԿԱՆ

ԻՐ. ՏԱՐԻ 1908

Տարեկան 15 ֆր. ոսկի — 6 ռբ.:
 Վեցամսեայ՝ 8 ֆր. ոսկի — 3 ռբ.:
 Մէկ թիւ կ'ալսուէ 1-50 ֆր. — 70 կ.:

ԹԻՒ 9 ԱՆՊԵՏԵՐԲԵՐ

ՊԻՈՍ Ժ. Ս. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻՆ

ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 50 ԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ

1858—1908

աշխտնական քաղաքը դարձեալ մեծ հանդիսութեան մը կենդրոնաւայրը պիտի ըլլայ: Պիոս Ժ. Ս. Բահանայապետը ամսոյս 18ին կը լրացնէ իւր քահանայութեան յիսներորդ տարին: Թէ ինչպիսի շքեղութեամբ պիտի տօնուի առաջիկայ Յոբելեանը, յայտնի է այն մեծամեծ պատրաստութիւններէն, որ արդէն տարի մը յառաջ սկսած են տեսնուիլ: Տակաւին որոշուած չէ այն օրն, որուն մէջ Յոբելեանին հանդէսը պիտի կատարուի: Բովանդակ կաթուղիկէ հաւատացեալ ժողովուրդը, ըլլայ քաղմամարդ եւ աշխտընաշող վայրեր, կամ՝ հեռաւոր անկիւններ, կը ջանայ իւրովամեն արժանաւայել փառաւորութեամբ տօնել իւր արթուն ու ժրջան հովուապետին 50ամեայ գործունէութեան հանդէսը: Յեղային ու այլազան քնութիւններով հակապատկեր կազմող ազգեր՝ իրենց հասարակաց հայրը պատուելու մէջ համաշունչ ու միաբան են: Կարծես իրարու հետ միջուկեան ելած չքաւականացան իրեն իրենց սիրոյն ու հպատակու-

լինեան նշան մեծամեծ ու թանկագին պարզեւատուութիւններով պատուել Բրիտտոսի փոխանորդը, այլ նաեւ յղեցին ըարեպաշտ ուխտաւորներու քաղմաթիւ շուեր, առ ոտս Նորին Սրբութեան Գահոյից, իրենց զգածմանց թարգման հանդիսանալու համար: Նոյն իսկ Վեհափառ Գահակաւներ եւ իշխանագուններ առանց կրօնի եւ ազգի խտրութեան չղանդաղեցան իրենց հպատակութիւնը եւ խորին յարգանքը՝ արտաքին պէսպէս ապացոյցներով արտայայտել: Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Գլուխը միայն այսպիսի ընդհանուր յարգութեան ու մեծարանաց առարկայ եղած է միշտ: — Պատշաճ կը համարինք համառօտիւ ներկայացընել Պիոս Ժ.ի կենաց պատկերը:

Տրեվիզոյի Թեմին կը վերաբերի, Պիոս Ժ.ի ծննդավայրը Ռիէզէ, որ Կաստէլ-Ֆրանկոյէն մէկ ժամ հեռու, ըլլանց շղթայի վը ստորոտը քնութեան գեղեցկութիւններով ծոխ աւան մըն է: Եովսէփ Սարտոյ, ծնած 1835 Յունիս 2, Եովհաննէս Սարտոյի եւ Մարգարիտա Սանտոնիի անդրանիկ զաւակն էր: Գիւղական դպրոցն աւարտելէն վերջը՝ Կաստէլֆրանկոյի գիմնագիտնը մտաւ, ուր մեծ եռանդեամբ իւր ուսումն յառաջ տարաւ մինչեւ որ 1850ին Պատուայի կղերականն ընդունուեցաւ: Եովսէփ մեծ ուրախութեամբ կղերականի սքեմս հագաւ եւ ջանաց միշտ իւր առաջադրած նպատակին համեմատ վարել իւր ընթացքը: Ուսումնասիրութեան հետ միացուցած էր առաքինութեանց սէրն ու յարումն, այնպէս որ Կաստէլֆրանկոյի եպիսկոպոսը չղանդաղեցաւ ծեռը վրան դնել եւ զանիկա քահանայութեան սուրբ աստիճանին բարձրացընել 18 Սեպտ. 1858: Քանի մ'օրէն իսկ երիտասարդ քահանան Տոմբոլոյ գիւղին ժողովրդապետութեան մէջ օգնական կարգուեցաւ, ուր 1858—1867 առաքելական գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ: Այնուհետեւ Սալւանոյի ժողովրդապետ անուանուեցաւ, ուր գործելու աւելի ընդարձակ ասպարէզ մը քացուեցաւ իւր առջեւ: Թող տալով յիշել հիւանդաց, կարօտելոց ցուցուցած սէրն ու խնամքը, անթիւ հոգեւոր ու մարմաւոր ողորմութեան գործերը, եկեղեցին նորոգելն ու շէնցընելը, կը յիշատակենք միայն իւր ընկերական տեսակէտէ գործունէութիւնը: Գիւղացւոց ընկերական վիճակին բարւոքման համար հաստատեց ու քաղմացոց խնայողութեան արկղները (casse rurali), որ ընկերական ծելով ամբողջ գիւղատնտեսական շահագործութիւնը, հասարակաց արդիւնաբերութիւնն ու սպառումն կը վարեն եւ գիւղացւոց համար շատ շահաւէտ են: Այս պատճառաւ մեծ ցաւի ու տխրութեան օր եղաւ իւր ժողովրդապետութեան քնակչաց համար, երբ Սարտոյ իւր եպիսկոպոսէն Տրեվիզոյ կանչուեցաւ, իբր կանոնիկոս եւ հոգեւոր հայր թեմական կղերանոցին: Շատ ժամանակ շանցաւ եւ ահա Սարտոյ կղերանոցին վարիչ եւ եպիսկոպոսին ընդհանուր Աթոռակալ անուանուեցաւ: Այս ծանր պաշտամանց մէջ մնաց եւ գործեց, մինչեւ որ քահանայապետական համառօտագրով Մանտուայի եպիսկոպոս անուանեցաւ 10 Նոյ. 1884:

Յիսուն տարեկան էր, երբ Բրիտտոսի Ժիր Մշակը փշոտ ու մոլախոտով լի ազարակը մտաւ: Եպիսկոպոսին ու նոր իտալիա երազող կղերին մէկ մասին մէջ

բաղադրական շմիաբանությունները խոր վիճ մը բացած էին, վստահ Շատերուն մէջ եկեղեցական ոգին մեռած էր: Ժողովրդեան բարձրագոյն դասը ազատ-որմնաշինութեան ու ազատականութեան յարեալ էր, իսկ ստորին խաւերը կրօնի թշնամի ընկերվարականութեան ակնարկներուն կոյր գործիք դարձած էին: Ժանսը էր նոր եպիսկոպոսին գործըրը եւ պատասխանատուութեամբ լի: Սակայն քաջութեամբ եւ նախախնամութեան վրայ վստահացած գործքի սկսաւ եւ քիչ ժամանակէն իւր լծեմը քոլորովին կերպարանափոխ ըրաւ: Իւր արդիւնաւից գործունէութիւնը կենթադրուի ծածուկ շմաց: Լեւոն ԺԳ. 12 Յունիս 1893ին զՍարտոյ կարդինալ եւ երեք օր ետքը Վենետիկի պատրիարք անուանեց: Սակայն տէրութեան կողմանէ հանուած արգելքէ մը ստիպուած հազիւ 1894ի աշնան կրցաւ Վենետիկ մտնել: Իւր շքեղ մօտքը չկրցաւ տեսնել սիրելի մայրը որ քանի մը ամիս յառաջ վախճանած էր, մինչ հայրը 1852ին արդէն աշխարհքէս ելած էր: Գրեթէ 10 տարի գործեց Վենետիկի մէջ նոյն եռանդեամբ եւ նոյն արդիւնքով: Չորրորդ անգամն էր, որ Կարդ. հովին Վենետիկէն Հռոմ՝ կ'երթար 23 Յուլ. 1903 եւ կայարանի մէջ հրաժարականի ողջոյնը կու տար խոնուած քաղմութեան, յոյս տալով որ քիչ ժամանակէն կը դառնայ: Սակայն Աստուած տարբեր տրամադրած էր. հրաժարական ողջոյնը վերջինը պիտի ըլլար եւ “Աղբիականի դէխոյն, ալ պիտի չտեսնէր:

Մեծ վախճանեալ, մը կը սգար ամբողջ կաթողիկէ աշխարհը. Լեւոն ԺԳ. դահրած էր սալրելէ 20 Յուլ. 1903: Ժողովուեցան կարդինալները հանգուցեցոյն արժանաւոր յաջորդ մը ընտրելու: Ընտրողներն էին 60 կարդինալ, որոնցմէ 50ը իրենց քուէն նետեցին Սարտոյ կարդինալին: Մեծ դժուարութեամբ եւ լոկ Ս. Նիկողեցոյ բարոյն համար յամեն առաւ այս բարձր պատին ու պաշտօնը: Նորընտիր Բանասպապետին թագադրութեան հանդէսը կատարուեցաւ նոյն տարւոյ Ագոստոսի 9ին Ս. Պետրոսի եկեղեցոյն մէջ:

Հանդարտ սրտով ու հաստատուն քաղկաւ ըռնեց Պիոս Ժ. եկեղեցոյ նաւին դեկը: Իւր ամբողջ ձեռնարկութիւններն ու գործունէութիւնը կը ձգտին իրականացնել իւր ծրագիրը. *Instaurare omnia in Christo* — Մինչեւ ցարդ ցոյց տուած գործունէութիւնն իսկ ապացոյց է թէ համապատասխան ընթացք կը վարէ իւր բնաբանին: Տեղս չէ մի առ մի եւ ընդարձակ խօսիլ իւր արդիւնաւից գործունէութեան վրայ, այլ համաձայն ակնարկով մը շատանալու եմք: *Arduum sane* կոնդակով հրամանագրով 19 Մարտ 1904 Պիոս շատոնց ու շատ քաղճախ եկեղեցոյ իրաւանց նորոգութեան ձեռք զարկաւ: Նշանխօսութեան եւ ամիսնութեան եղանակը նոր կարգաւորեց երկու հրամանագիրներով մին *Provida* 18 Յունուար 1906, երկրորդը *Ne temere* 2 Ագոստոս 1907: Նոր փոփոխութիւններ դեռ պիտի ըլլան: Սակայն ամենանշանաւոր ցոյցերն եղան “Նոր Սիլաբոսը, (*Lamentabili* հրամանագիրը) 3 Յուլ. 1907, յորում՝ 65 ժամանակակից միջոցութիւններ յառաջ կը քերտին ու կը

դատաւարտուին եւ *Pascendi* շրջաքերականը, որ Արդիական կոչուածներուն մոլորութեանց դէմ կը զինի:

Համառօտ տեսութենէս իսկ կ'երեւայ թէ Պետրոսի Գահուն վրայ ըսգմող ժերունի Հովուապետը արթուն կերպով կը հսկէ իւր խնամից յանձնուած Գօտին վրայ, պահելով ու պաշտպանելով զայն ամէն վտանգաց ու մոլորութեանց դէմ: Պիոս Ժ. ալալուրջ եղած է Քրիստոսի ագարակի մէջէն միլախոտներն անխնայ քեծելու եւ քաց նետելու մէջ, առանց որոյ կեանք ունենալ եւ յարատեւել չի կրնար ո՛ր եւ է ընկերութիւն. այս եղած է նաեւ իւր նախորդաց ալ ճգտումը: Երախտագէտ սրտիւ թէ՛ ըովանդակ աշխարհս եւ թէ՛ մինք որդիք Միսիթարեան Ուխտիս կը նայինք հոգւոյ աշուրներով մեր Ս. Հօր, որ մեր վրայ կը հսկէ եւ իւր Բահանայութեան ճՕամնայ քարեպատեհ՝ Յոքելեանին առթիւ մեր սրտագին ու որդիական քարեմտղթութիւնները կ'առաքենք դէպ ի Հոռմ՝ եւ կ'աղօթենք որ Յաիտենական Բահանայապետն Քրիստոս՝ իւր երկրիս վրայ փոխանորդին դեռ երկար ու երջանիկ տարիներ պարգեւէ յօգուտ եւ ի քարգաւաճանս Ս. Եկեղեցւոյ:

